

Iina-Sofia Koivisto ja Mira Kyllönen

OPAS HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA PERUSPALVELUKUNTAYHTYMÄ KALLION ALUEEN TYÖNANTAJILLE, AVUSTAJILLE SEKÄ TYÖNTEKIJÖILLE

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Marraskuu 2014**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Sosiaalian toimipiste, Ylivieskan yksikkö	Aika Marraskuu 2014	Tekijä/tekijät Iina-Sofia Koivisto ja Mira Kyllönen
Koulutusohjelma Sosiaalian koulutusohjelma		
Työn nimi Opas henkilökohtaisesta avusta peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueen työnantajille, avustajille sekä työntekijöille		
Työn ohjaaja Kaija Koivusaari		Sivumäärä 37 + 1
Työelämäohjaaja Peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun työntekijä Leena Hosio		
Opinnäytetyömme oli toiminnallinen ja toteutimme sen oppaan muodossa. Tarve oppaan toteuttamiseen opinnäytetyönä tuli suoraan työelämäpuolelta, Kallion palveluohjaajilta ja työntekijöiltä. Opas tuotetaan peruspalvelukuntayhtymä Kalliolle. Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää työelämää, helpottaa henkilökohtaisen avun hakemista sekä tuottaa oppaan avulla selkeää informaatiota henkilökohtaisesta avusta, josta olisi hyötyä toiminnan kaikille osapuolille. Opas suunnattiin henkilöille, jotka tarvitsevat henkilökohtaista apua, henkilökohtaisille avustajille ja Kallion työntekijöille. Opinnäytetyömme koostuu itse oppaan työstämisestä että sen raportoinnista kirjallisesti. Opas käsittelee muun muassa seuraavia henkilökohtaiseen apuun liittyviä osa-alueita: henkilökohtaisen avun ja vaikeavammaisuuden määritelmät, henkilökohtaisen avun saamisen kriteerit, henkilökohtaisen avun hakuprosessikuvauksen, mihin henkilökohtaista apua on mahdollista saada, työnantajan velvollisuudet, avustajan työtehtävät ja sen, kuka voi toimia henkilökohtaisena avustajana. Oppaan loppuun olemme liittäneet tarvittavat yhteystiedot Kallion työntekijöistä.		

Asiasanat

henkilökohtainen apu, opas, peruspalvelukuntayhtymä Kallio, vammaispalvelulaki, vammaispalvelut

ABSTRACT

Unit CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	Date November 2014	Author/s Iina-Sofia Koivisto and Mira Kyllönen
Degree programme Degree program of social services		
Name of thesis Guide book on personal assistance for Kallio		
Instructor Kaija Koivusaari		Pages 37 + 1
Supervisor Disability Service's employee, Leena Hosio		
This thesis was production type and we created it in form of guide. The need for this guide came direct from the case workers and employees of Kallio, which is a federation of municipalities providing basic services in social and health care. The guide book was thus made for Kallio. The aim of this thesis was to develop the disability services of Kallio, to facilitate the process of getting personal assistance and to produce clear information about personal assistance that will be useful for all participants who's involved. The guide was directed to people who need personal assistance, to personal assistants and to the employees of Kallio. The thesis consisted of the actual drawing-up process of the guide book and reporting the process in writing. The guide book includes, for example, the following personal assistance related areas: personal assistance, severe disability, the Disability Services Act and Kallio's definitions, criteria for personal assistance, the description of the personal assistance application process, the definition of the cases in which a pesron is entitled to personal assistance, the employer's obligations, the assistant'S duties and information on who can act as a personal assistant. At the end of this guide there is also the necessary contact information of the employees of Kallio's disability services.		

Key words Disability Services Act, Disability Services, guide, peruspalvelukuntayhtymä Kallio, personal assistance

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	4
2.1 Opinnäytetyön tavoitteet	4
2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö	5
3 KESKEISIMMÄT KÄSITTEET	6
3.1 Vammaispalvelulaki	6
3.2 Vaikeavammaisuus	8
3.3 Henkilökohtainen apu	10
3.4 Peruspalvelukuntayhtymä Kallio	12
3.5 Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö	12
4 HENKILÖKOHTAISEN AVUN VAATIMUKSET	14
4.1 Henkilökohtaisen avun järjestäminen	14
4.2 Kunnan järjestämisvastuu	15
4.3 Työnantajan velvollisuudet	16
4.4 Henkilökohtainen avustaja	17
4.5 Avustajalta vaadittavia ominaisuuksia	17
5 AIKAISEMMAT OPPAAT JA OPINNÄYTETYÖT HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA	19
5.1 Avustajan ABC –opas	19
5.2 Opas työnantajille eli PomOpas	20
5.3 Kirkkonummen henkilökohtaisen avun opas	21
5.4 Henkilökohtaisen avun työnantajan opas Huittisten kaupungille	22
6 OPPAAN PROSESSIKUVAUS	24
6.1 Prosessin alku	24
6.2 Tietoperustan laatiminen ja materiaaliin tutustuminen	27
6.3 Oppaan laatiminen	28
7 POHDINTA	30
7.1 Oppaan tavoitteiden toteutuminen	30
7.2 Oman toiminnan pohdinta	31
7.3 Lähteiden luottamuksellisuuden pohdinta	32
7.4 Loppusanat	34
LÄHTEET	35
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme tarkoitus on ollut luoda peruspalvelukuntayhtymä Kalliolle opas henkilökohtaisesta avusta. Kysyntä oppaalle tuli meille suoraan peruspalvelukuntayhtymä Kallion työntekijältä keväällä 2013 heidän työelämäedustajan ollessa vierailmassa koulullamme. Kiinnostuimme aiheesta, koska työskentelemme molemmat vammaistyössä ja molemmille henkilökohtaisen avustajan työ on tuttua. Opinnäytetyö toteutettiin tiiviissä yhteistyössä peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun työntekijöiden kanssa.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen työ, jonka tuotoksena syntyi opas. Opinnäytetyömme raportti sisältää toiminnallisen osuuden sekä teoriaosuuden. Toiminnallisena osuutena toteuttamamme peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun opas henkilökohtaisesta avusta löytyy liitteenä opinnäytetyön lopusta (LIITE 1). Raporttiin olemme koonneet opinnäytetyömme tavoitteet, lähtökohdat, keskeisimmät käsitteet, prosessikuvauksen opinnäytetyömme toiminnallisesta osuudesta sekä omaa pohdintaa opinnäytetyöstämme. Opinnäytetyössämme puhumme vaikeavammaisesta henkilöstä työnantajana, sillä hän toimii työnantajan roolissa omalle avustajalleen.

Päälähteinäimme käytimme oppaan sisällön laatimisessa vammaispalvelulakia sekä Vammaispalvelut – teosta (Räty 2010). Nojasimme myös paljon Kallion vammaispalvelun työntekijöiden kanssa käytyihin keskusteluihin ja heiltä saatuihin tietoihin. Saadaksemme oppaaseen mahdollisimman paljon informaatiota ytimekkäästi selkeässä kirjoitusmuodossa, olemme lisäksi perehtyneet muihin oppaisiin, joita aiemmin on tehty. Peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella ei ole aiemmin ollut kyseiseen aiheeseen liittyvää opasta, joten perehdyimme muun muassa muiden kuntien tarjoamiin oppaisiin.

Opas on suunnattu sisällöltään sekä Kallion asiakkaiden että työntekijöiden käyttöön. Siitä hyötyy että itse vaikeavammaisen henkilö sekä henkilön avustaja, mutta myös Kallion vammaispalvelun työntekijöillä on mahdollisuus hyödyntää opasta. Oppaan sisältö käsittelee yleisiä, henkilökohtaisen avun hakemiseen ja kriteereihin liittyviä asioita, joita vaikeavammaisen henkilö työnantajana ja hänen avustajansa voivat hyödyntää. Lisäksi opas antaa suunnan lukijalle lähteä etenemään henkilökohtaisen avun hakuprosessissa ja se tarjoaa tiedot mistä voi tarvittaessa kysyä lisää tietoa henkilökohtaiseen apuun liittyen.

Oppaassa käsittelemme itse henkilökohtaisen avun ja vaikeavammaisuuden määrittelyä, kuka henkilökohtaista apua voi saada ja mihin kaikkeen sitä voi saada, miten henkilökohtaista apua haetaan, työnantajan velvollisuuksia, kuka henkilökohtaisena avustajana voi toimia sekä henkilökohtaiselta avustajalta vaadittavia ominaisuuksia. Selkeän ja kattavan oppaan luodaksemme olemme keskustelleet peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun työntekijöiden kanssa toiveista ja rajanneet vain oleellisimman oppaaseen. Oppaaseen kootut osa-alueet ja sisältö ovat siis mietitty yhdessä lähiohjaajan kanssa.

Toiminnallisen opinnäytetyömme tavoitteena on ollut kasata toimiva opas henkilökohtaisesta avusta. Oppaamme tavoitteena on, että sen sisältämä tieto henkilökohtaiseen apuun liittyvistä asioista palvelee että työnantajaa myös avustajaa. Opas on selkeä ja yleistä henkilökohtaiseen apuun liittyvää tietoa käsittelevä, jaettavissa oleva lehtinen.

Kuvat oppaaseen (LIITE 1) ja opinnäytetyön raporttiin on suunnitellut ja toteuttanut Iina-Sofia Koivisto.

”Haluaisin mukaan
siihen touhuun, jota
elämäksi kutsutaan.
Hanki oma elämä,
sanotaan, mutta
helpommin sanottu
kuin tehty, sillä
vammaiselle kai pitäisi
riittää, että saa hoitoa
ja muut hoitavat sen
elämän.”

(Lähde: Pirjo Levo, runoja vammaisuudesta)

KUVIO 1: Kuva oppaan (LIITE 1) kansilehdestä (Koivisto 2014).

2 LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

Henkilökohtainen apu ja sen järjestäminen ovat yksi iso osa vammaispalvelua, jossa toimii tällä hetkellä kaksi työntekijää. Henkilökohtainen apu on yksi hyvä vaihtoehto, mikäli sillä voidaan ehkäistä kallis laitoshoidon (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, 3.4.1987/380, 8 d §).

Luomamme opas henkilökohtaisesta avusta peruspalvelukuntayhtymä Kalliolle on alueella tällä hetkellä ainoa, tätä aihetta yksin omaan käsittelevä, asiakkaille jaettavissa oleva opas. Opas julkaistaan peruspalvelukuntayhtymä Kallion kotisivuilla, missä se on kaikkien saatavissa.

Kysyntä oppaalle tuli peruspalvelukuntayhtymä Kalliolta, jonka työelämäedustaja oli vierailemassa Centria-ammattikorkeakoululla. Heillä oli tarvetta selkeyttää kuvaa henkilökohtaisesta avusta asiakkaille, joita asia koski. Peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun toiminta perustuu lainsäädäntöön ja henkilökohtaisen avun järjestämisen kohdalla työtä ohjaa vammaispalvelulaki. Lisäksi Kallion vammaispalvelussa on käytössä Vammaispalvelut -teos (Räty 2010) sekä oma vammaispalveluiden soveltamisohje, joka on päivitetty kesällä 2014. Vielä oli kuitenkin tarve luoda selkeä opas, joka olisi jaettavissa suoraan asiakkaille, ja joka antaisi asiakkaille tarvittavat ja olennaisimmat tiedot henkilökohtaisen avun hakuprosessista sekä muista henkilökohtaiseen apuun liittyvistä seikoista.

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Oppaan on tarkoitus olla selkeä ja ytimekäs, joka antaa hyvän yleiskuvan siitä, mitä henkilökohtainen apu on ja mihin sitä on mahdollista saada. Oppaassa olleet asiat

mietimme ensin itse: olennaiset henkilökohtaiseen apuun liittyvät seikat ja missä järjestyksessä asiat oppaassa etenevät. Tämän jälkeen Kallion vammaispalvelun työntekijä antoi oman mielipiteensä asiasta ja näin lopulta muokkautui opas, jossa olisi tarvittavat asiat selkeästi ja ytimekkäästi.

Oppaan halusimme palvelevan peruspalvelukuntayhtymä Kalliota ja sen asiakkaita mahdollisimman hyvin. Oppaan on tarkoitus asetella vaikeasti selitetyt asiat mahdollisuuksien mukaan selkeämmin. Halusimme myös osoittaa suunnan asiakkaille, mistä aloittaa henkilökohtaisen avun hakeminen ja mistä siihen voi löytää lisää tietoa.

Opas luovutetaan peruspalvelukuntayhtymä Kallion käyttöön, joten yhtenä tavoitteenamme oli, että opas olisi myös helposti muokattavissa jatkossa.

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistetään toiminnallisuus, teoreettisuus, tutkimuksellisuus ja raportointi. Toiminnallisuudella tässä tarkoitetaan ammatillista käytännön taitoa ja teoreettisuudella taas ammatillista tietoa. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla toiminnallinen työ, kehittämistyö tai projektityö, jonka tuloksena syntyy tuote/tuotos. (Vilkkä 2010, 2-3.)

Toiminnallista opinnäytetyötä ohjaavat strategiset tavoitteet, kuten löydettävyys, luottamuksellisuus, helppokäyttöisyys, vaikuttavuus ja tietojen ajantasaisuus. Yksi toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteista on myös opiskelijan kyky yhdistää teoria tieto ja käytännön osaaminen. Olennaista toiminnallisessa opinnäytetyössä ei kuitenkaan ole aineiston määrä vaan laatu toiminnallisen osuuden toteuttamista varten. (Vilkkä 2010, 5, 43.)

3 KESKEISIMMÄT KÄSITTEET

Tässä kappaleessa avaamme oppaaseen liittyviä, keskeisimpiä termejä ja käsitteitä. Valitsimme seuraavat käsitteet keskeisimmiksi, koska ne yhdistävät teoreettisen tiedon ja toiminnallisen osuuden. Seuraavat käsitteet ohjasivat opinnäytetyötämme ja näyttelivät isoa roolia oppaan toteutumisessa ja sen sisällössä.

Henkilökohtainen apu on monelle tuttu termi, mutta sen täysi tarkoitus ei välttämättä ole selkeä. Lisäksi avaamme käsitteitä, jotka ovat isossa osassa henkilökohtaisen avun määritelmää: vaikeavammaisuus ja vammaispalvelulaki. Vaikeavammaisuus on kriteeri, jonka perusteella henkilön on mahdollista saada henkilökohtaista apua ja vammaispalvelulaki (3.4.1987/380, 8 c §) määrittelee, mitä henkilökohtainen apu on ja mitä se pitää sisällään.

Lisäksi esittelemme kahdessa viimeisessä osiossa peruspalvelukuntayhtymä Kallion sekä Tapio Rädyn Vammaispalvelut-teoksen.

3.1 Vammaispalvelulaki

Vammaispalvelulaki lukeutuu erityislakeihin, joiden tavoitteena on tarjota vammaiselle palveluita, jos yleislakien tarjoamat palvelut ja tukitoimet eivät riitä. Yleislakeihin kuuluvat mm. sosiaalihuoltolaki, päivähoitolaki ja perusopetuslaki. Mikäli näiden lakien palvelut eivät riitä kattamaan vammaisen henkilön palveluntarvetta, voidaan tukitoimia ja palveluita myöntää erityislakien nojalla. Erityislakeihin kuuluvat vammaispalvelulaki ja kehitysvammalaki. Vammaispalvelulaki on ensisijainen kehitysvammalakiin nähden.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380) määrää, että kunnan on järjestettävä vammaisen henkilön tarvitsemat palvelut ja tukitoimet, joilla voidaan helpottaa henkilön arjesta suoriutumista. Mikäli esimerkiksi sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät riitä tukemaan vammaisen elämää, tarvitaan vammaispalvelulaki takaamaan riittävät palvelut. (THL 2014.)

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (3.4.1987/380, 1 §) mukaan lain tarkoituksena on edistää henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Laissa vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla on sairautensa tai vammansa takia pitkäaikaisia ongelmia suoriutua tavanomaisista päivän toiminnoista. Vammaispalvelulaissa palvelut jaetaan määrärahasidonnaisiin ja subjektiivisiin oikeuksiin. Henkilökohtainen apu on subjektiivinen oikeus, eikä se ole riippuvainen kunnan määrärahoista. Kunnalla on velvollisuus järjestää henkilökohtaisen avun palvelua, mikäli henkilö täyttää siihen laissa määrätyt myöntämisehdot. (Sosiaaliturvaopas 2014.)

Alla nostamme esiin tietoja vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetusta laista (3.4.1987/380):

1 § Lain tarkoitus:

Tämän lain tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä.

2 § Vammaisen henkilö:

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, jolla vammans tai sairautensa johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista. 2 §

3 § Vastuu palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä:

Kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitettut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää.

Tämän lain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve. (19.12.2008/981)

3.2 Vaikeavammaisuus

Vammaisuus tarkoittaa sitä, että henkilön sairaudesta tai vammasta johtuen henkilö ei kykene toimimaan täysipainoisesti yhteiskunnallisessa ja/tai sosiaalisessa ympäristössä. Täten vammaisuus ei ole yksilön ominaisuus vaan se kertoo henkilön ja hänen elinympäristönsä sekä toiminnallisuuden suhteesta. Vammaisen henkilön toimintakyky suoriutua jokapäiväisistä arjen toimista on heikentynyt pitkäaikaisen vamman tai sairauden vuoksi.

Myös Suomen allekirjoittamassa YK:n hyväksymässä 13. joulukuuta 2006 yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD) vammaisuus määritellään seuraavasti:

Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, jonka vuorovaikutus erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. (Vammaisyleissopimus, Yhdistyneet kansakunnat, 13.12.2006.)

Kun kyseessä on vaikeavammaisuus, tulee ottaa jokainen henkilö yksilöllisesti huomioon. Vammaisuuden ja vaikeavammaisuuden erottelua helpottamaan on vammaispalvelulaissa ja -asetuksessa määritelty käsitteet erikseen jokaisen palvelun ja tukitoimen kohdalla.

Vammaisuuden tai vaikeavammaisuuden määritelmä ei perustu yksistään lääkärin tai terveydenhuollon asiantuntijan arvioon. Arvio vaikeavammaisuudesta perustuu yksilölliseen toimintakyvyn ja toiminnallisuuden rajoitteiden selvittämiseen sekä vammaispalvelulain vaatimaan pysyvyyden arviointiin. Vaikeavammaisuutta

määriteltäessä on otettava myös huomioon haettava palvelu tai tukitoimi. Yksilöllinen arviointi estää sen, ettei yleisiä ohjeita tai rajoituksia vaikeavammaisuuden määritelmälle ole. (THL 2014.)

Laissa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380, 8 § 2 momentti) määritellään vaikeavammaiseksi henkilö, joka sairaudestaan tai vammastaan johtuen tarvitsee välttämättä palvelua suoriutuakseen tavanomaisista toiminnoista elämässään. Vaikeavammaisuus määräytyy kuitenkin yksilöllisesti jokaisen palvelun ja tukitoimen kohdalla.

Meidän opinnäytetyössämme kuitenkin oleellista on vaikeavammaisuuden määritelmä henkilökohtaista apua tarkastellessa.

Henkilökohtaisen avun osalta määritelmä löytyy vammaispalvelulaista (3.4.1987/380, 8 c § 3 momentti):

Henkilökohtaiseen apuun on oikeutettu henkilö joka tarvitsee pitkäaikaisen vammansa tai sairautensa johdosta toisen henkilön apua toistuvasti suoriutuakseen päivittäisistä toiminnoistaan. Toiminnot määräytyvät 1 momentissa. Avuntarve ei kuitenkaan voi johtua pääosin ikäänymiseen liittyvistä toimintarajoitteista tai sairaudesta.

HETA eli henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto ry määrittelee vaikeavammaisen seuraavalla tavalla:

Vaikeavammaisella henkilöllä tarkoitetaan sellaista henkilöä, joka ei ole laitoshoidon tarpeessa ja joka tarvitsee vaikean vamman johdosta, joka ei johdu ikäänymisestä pitkäaikaisesti, runsaasti ja jatkuvaluonteisesti vuorokauden eri aikoina toisen henkilön teknisluonteista fyysistä avustusta suoriutuakseen päivittäisistä toimista: kuten pukeutumisesta, riisuutumisesta, sänkyyn menemisestä, wc:ssä käynnistä, syömisestä. (Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä ja ihmisoikeudet 2014.)

3.3 Henkilökohtainen apu

Henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan palvelua, jossa toinen henkilö avustaa vaikeavammaista tavanomaisen elämän toiminnoissa. Henkilökohtainen apu kohdistuu siis niihin toimiin ja askareisiin, joita henkilö itse tekisi, ellei pitkäaikainen vamma tai sairaus sitä estäisi. Päivittäiset toiminnot tarkoittavat niitä toimintoja, joita henkilö suorittaa päivittäin tai harvemmin, mutta kuitenkin toistuvasti. Toiminnot kuuluvat yleiseen arjesta suoriutumiseen. (THL 2014.)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380, 8 c §) määrittelee myös henkilökohtaisen avun sisältöä:

Henkilökohtaisella avulla tarkoitetaan tässä laissa vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avustamista kotona ja kodin ulkopuolella. Henkilökohtaista apua on mahdollista saada **päivittäisiin toimiin** (1 momentti kohta 1), joihin lukeutuu henkilön jokapäiväisiä tai muuten toistuvia perustoimintoja. Tällaisia perustoimintoja ovat muun muassa ruokailu, hygieniasta huolehtiminen, pukeutuminen, asiointi esimerkiksi pankissa tai kaupassa sekä liikkuminen ja ulkoilu.

Työssä ja opiskelussa (1 momentti kohta 2) saatava henkilökohtainen apu pitää sisällään muun muassa liikkumisessa ja kommunikoinnissa avustamisen, sekä vaadituissa tehtävissä tukemisen ja ohjaamisen.

Harrastuksiin (1 momentti kohta 3) saatava henkilökohtaisen avun sisältö ja näin myös henkilökohtaisen avustajan työtehtävät määräytyvät harrastuksen tai muun virkistystoiminnan mukaisesti.

Yhteiskunnalliseen osallistumiseen (1 momentti kohta 4) ja **sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämiseen** (1 momentti kohta 5) saatava henkilökohtainen apu voi

olla esimerkiksi liikkumisessa ja puhelimen tai muun yhteydenpitolaitteen kanssa avustaminen niin kotona kuin kodin ulkopuolella.

Henkilökohtainen apu pohjautuu vammaispalvelulakiin ja lain myöntämiskriteerit täyttävällä henkilöllä on subjektiivinen oikeus saada kyseistä palvelua. Henkilökohtaisen avun tarpeen arvioinnissa on aina otettava huomioon yksilön oma toimintakyky ja yksilöllinen elämäntilanne. Henkilökohtaista apua ei voida rajoittaa tietyn vamman, sairauden, diagnoosin tai iän perusteella (Assistentti.info 2014.)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (3.4.1987/380, 8 c§) määrittelee erikseen henkilökohtaista apua koskien avun tarkoitusta, sisältöä, järjestämistapaa ja kuka on tämän tukitoimen osalta määritelty vaikeavammaiseksi:

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on auttaa vaikeavammaista henkilöä toteuttamaan omia valintojaan 1 momentissa tarkoitettuja toimia suorittaessaan. Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vaikeavammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa.

Henkilökohtaista apua järjestettäessä vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka tarvitsee pitkäaikaisen tai etenevän vamman tai sairauden johdosta välttämättä ja toistuvasti toisen henkilön apua suoriutuakseen 1 momentissa tarkoitetuista toiminnoista eikä avun tarve johdu pääasiassa ikääntymiseen liittyvistä sairauksista ja toimintarajoitteista. Henkilökohtaista apua on järjestettävä päivittäisiä toimia, työtä ja opiskelua varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö sitä välttämättä tarvitsee.

Edellä 1 momentin 3–5 kohdissa tarkoitettuja toimintoja varten henkilökohtaista apua on järjestettävä vähintään 30 tuntia kuukaudessa, jollei tätä pienempi tuntimäärä riitä turvaamaan vaikeavammaisen henkilön välttämätöntä avuntarvetta. (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista, 3.4.1987/380, 8 c §.)

3.4 Peruspalvelukuntayhtymä Kallio

Tässä kappaleessa esittelemme peruspalvelukuntayhtymä Kalliota, joka oli toimeksiantaja opinnäytetyöllemme. Peruspalvelukuntayhtymä Kallio on toiminut jo yli kuuden vuoden ajan.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio on 1.1.2008 toimintansa aloittanut yhteistoiminta-organisaatio, joka vastaa hyvinvointi- ja terveyspalveluista Alavieskan ja Sievin kunnissa sekä Nivalan ja Ylivieskan kaupungeissa. Väestöpohja alueella on n. 33 500 asukasta (Tilastokeskus 2014).

Kuntayhtymän toimialaan ja tehtäviin kuuluvat valtion kunnille lailla säätämät sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut mukaan luettuna varhaiskasvatuspalvelut ja ympäristöterveydenhuolto. Tehtävänä on myös huolehtia jäsenkuntien väestön erityistason sairaanhoidosta sekä hoitaa muut mahdolliset jäsenkuntien antamat tehtävät. (Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2014.)

3.5 Vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö

Vammaispalvelujen soveltamisessa on mahdollisuus käyttää vammaispalvelujen soveltamisohjetta (Räty 2010). Saimme toimintaympäristöltämme toiveen, että pohjaisimme oppaamme tietoperustan tähän soveltamisohjeeseen. Tässä kappaleessa haluamme esitellä teosta, johon oppaamme sisältö pääasiassa nojaa.

Teoksen tarkoitus on antaa ohjeita vammaispalvelulain soveltamiseen. Teoksessa on paljon vammaispalvelulakiin liittyvää asiaa, mutta me pysyttelemme aiheessamme eli henkilökohtaisessa avussa. Teos antaa vastaukset lähes kaikkeen, mitä

tarvitsemme opasta varten. Teos selvittää hyvin tarkkaan, kuka voi saada henkilökohtaista apua. Vaikeavammaisuuden käsitettä on avattu laajasti ja myös muu sisältö nojaa vahvasti vammaispalvelulakiin. Teoksessa on asiaa henkilökohtaisen avun järjestämismvastuusta ja työsuhteeseen liittyvistä asioista.

Rädyn teoksessa on laajasti tietoa kunnan erilaisista mahdollisuuksista järjestää henkilökohtaista apua. Peruspalvelukuntayhtymä Kalliolla on käytössä kaksi erilaista järjestämistapaa: työnantajamalli ja henkilökohtainen apu ostopalveluna. Yleisessä työnantajamallissa on kyse siitä, että vaikeavammaisen toimii itse henkilökohtaisen avustajan työnantajana ja kunta korvaa siitä koituvat lakisääteiset kustannukset. Ostopalvelussa on kyse siitä, että kunta voi ostaa ostopalveluna henkilökohtaista apua vaikeavammaiselle. Tässä tapauksessa vaikeavammaiselle ei synny työnjohdollista vastuuta. (Räty 2010, 244.)

Henkilökohtaisesta avusta kertovassa luvussa Räty esittelee työnantajan velvollisuuksia ja oikeuksia, mutta myös avustajan oikeuksia ja velvollisuuksia. Teoksesta löytyy myös tietoa mistä laista jokin menettelytapa johtuu. Kaiken kaikkiaan teos tarjoaa kattavasti lakitietoa, helposti luettavassa muodossa. Teos toimi hyvänä oppaana ja ohjeistajana opastamme tehdessä.

4 HENKILÖKOHTAISEN AVUN VAATIMUKSET

Tässä kappaleessa avaamme muutamaa muutakin tärkeää asiaa, jotka ovat iso osa henkilökohtaisen avun laajaa käsitettä. Käsittelemme kappaleissa aihetta kunnan näkökulmasta yleisellä tasolla, emme siis peruspalvelukuntayhtymä Kallion näkökulmasta.

4.1 Henkilökohtaisen avun järjestäminen

Vammaispalvelulain mukaan on kunnalla kolme eri tapaa järjestää vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtainen apu:

1. Kunta maksaa vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkauksesta ja muista henkilökohtaiseen apuun liittyvistä välttämättömistä kuluista korvauksen.
2. Kunta antaa vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avun hankkimista varten palvelusetelin, jonka arvo on kohtuullinen.
3. Kunta hankkii vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaista apua julkiselta tai yksityiseltä palvelun tuottajalta. Kunta voi järjestää henkilökohtaisen avun myös itse tai yhteistyössä toisen kunnan kanssa.

Kunnalla on lähtökohtaisesti oikeus päättää henkilökohtaisen avun järjestämistä vasta. Vaikeavammaisella henkilöllä on kuitenkin oikeus päättää itse henkilökohtaisesta avusta ja sen sisällöstä, joka kunnan on otettava huomioon apua järjestäessä. Kunnan päättämän järjestämistavan on tuettava ja edistettävä vaikeavammaisen henkilön itsenäistä elämää ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Kaikkien kolmen toteuttamistavan kohdalla vaikeavammaisella henkilöllä tulisi olla mahdollisuus määrittää mitä, missä, milloin ja miten henkilökohtainen apu toteutetaan. (Räty 2010, 243–245.)

Kun kunta on päättänyt, onko vaikeavammaisen henkilö oikeutettu henkilökohtaiseen apuun sekä henkilökohtaisen avun määrästä, voi vaikeavammaisen henkilö pyytää avustajaa kunnan kautta tai hankkia sen omatoimisesti. Mikäli vaikeavammaisen henkilö on tyytymätön kunnan päätökseen henkilökohtaisesta avusta, on hänellä oikeus valittaa päätöksestä. (Räty 2010, 253–254.)

4.2 Kunnan järjestämisvastuu

Kunnan tulee korvata vaikeavammaiselle henkilölle sen suuruinen korvaus henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen, että sillä tosiasiaa saa palkattua avustajan. Korvaus tulee arvioida yksilöllisesti huomioiden vaikeavammaisen henkilön avun tarve ja avustamisen sisältö. (Räty 2010, 247.)

Koska yleissitovaa työehtosopimusta alalla ei ole, ei kunnan piiriin tule työehtosopimuksen mukaiset palkat, niiden lisät ja niihin perustuvat korvaukset. Kunnan korvauksen piiriin kuuluvat siten vain lailla säädetyt maksut ja korvaukset, kuten sosiaaliturvamaksut, eläkemaksut, työterveyshuollon maksut sekä pakolliset tapaturma- ja työttömyysvakuutusmaksut. Lisäksi kunnan korvauksen piiriin kuuluvat työaikalain mukaiset korvaukset ilta-, viikonloppu-, pyhä- ja ylitöistä, vuosilomalain mukaiset korvaukset sekä työsopimuslain mukainen sairausajan palkka. Mikäli työnantaja kuuluu Henkilökohtaisten avustajien työnantajien Liitto ry:een, sovelletaan sen työehtosopimusta, sillä Hetan ja JHL ry:n välillä on työehtosopimus. (Hosio & Kallio 2014.)

Mikäli vaikeavammaisen henkilö joutuu palkkaamaan avustajalleen sijaisen, kuuluvat myös sijaisen palkkauskustannukset ja lakisääteiset korvaukset tällöin kunnan korvauksen piiriin. (Räty 2010, 247–250.)

4.3 Työnantajan velvollisuudet

Vaikeavammaisen henkilön halutessa, hän voi itse toimia oman henkilökohtaisen avustajansa työnantajana. Tämä edellyttää vaikeavammaiselta henkilöltä kykyä toimia työnantajana. Kunta ei voi valvoa avustajan työtoimintaa eikä määrätä avustajan työtehtävistä vaikeavammaisen henkilön puolesta. Kunta voi kuitenkin ohjata vaikeavammaista henkilöä työnantajan tehtävissä sekä hoitaa palkanmaksun ja muut verotukselliset tehtävät vaikeavammaisen henkilön toimeksiannosta. Kunta voi myös hoitaa avustajan koulutuksen, työnohjauksen sekä työterveyshuollon järjestämisen. Myös tilitoimistosta saa apua moniin asioihin, koskien työnantajan tehtäviä. (Räty 2010, 253, 255-256.)

Vaikeavammaisen henkilön henkilökohtainen avustaja on työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa vammaiseen henkilöön, ei kuntaan. Vaikka kunta maksaa korvauksia henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen, työnantajavastuu kuuluu aina vaikeavammaiselle henkilölle. Mikäli syntyy ristiriitoja, voi kunta ohjata ja auttaa työnantajaa ja avustajaa selvittämään tilannetta. (Räty 2010, 256.)

Avustajan tulee ristiriitatilanteessa ensi kädessä sopia tilanne työnantajansa, ei kunnan, kanssa. Avustajan tulee vaatia lakiin ja työehtosopimukseen perustuvia korvauksia työnantajaltaan. Mikäli korvauksia laiminlyödään, voi avustajalla olla viime kädessä oikeus työsopimuksen purkamiseen ja mahdollisuus vaatia vahingonkorvauksia. (Räty 2010, 256-258.)

Työsuhde perustuu aina työsopimukseen. Kunta vaatii aina kirjallisen työsopimuksen lyhyestäkin työsuhteesta, jonka työnantaja ja avustaja ovat molemmat hyväksyneet ja allekirjoittaneet. Työsopimus tulee toimittaa tilitoimistoon ja vammaispalveluun. (Räty 2010, 255–258.)

4.4 Henkilökohtainen avustaja

Henkilökohtaisena avustajana toimimiseen ei välttämättä vaadita koulutusta tai muodollista pätevyyttä. Henkilökohtaisena avustajana voi toimia myös peruskoulun suorittanut alaikäinen nuori. Nuoren tulee kuitenkin olla vähintään 15-vuotias. Henkilökohtaisena avustajana ei voi toimia vaikeavammaisen henkilön omainen tai muu läheinen ihminen, ellei se välttämättä ole vaikeavammaisen henkilön edun mukaista. (Räty 2010, 251–252.)

4.5 Avustajalta vaadittavia ominaisuuksia

Avustajan työn vaativuus vaihtelee avustettavasta riippuen. Työhön perehdyttäminen tapahtuu yleensä työpaikalla. Avustajan työ saattaa vaatia erityisosaamista, mutta se mainitaan yleensä työhaastattelussa. Jos kuitenkin tulee tilanteita, joissa erityisosaamista ei ole mainittu työsopimuksessa ja työtehtävä vaatii sitä, on avustettavan kyettävä neuvomaan avustajaa miten toimia.

Henkilökohtaisen avustajan on kyettävä itsenäiseen työskentelyyn ja sopeutumaan muuttuviin tilanteisiin. Seuraavat hyvät avustajan ominaisuudet ovat nousseet esille vammaispalvelun työntekijöiden Hosion ja Kallion kanssa käydyissä keskusteluissa (10/2014). Hyviä ominaisuuksia avustajalla on:

- Tilanneäly

Avustaja osaa lukea eri tilanteita ja vaikeavammaista henkilöä toimiessaan avustajan roolissa ja osaa toimia siinä hetkessä tilanteiden vaatimalla, korrektilla tavalla.

- Arkielämän osaaminen ja hallinta

Osa arkielämässä tarvittavat perustaidot ja hallitsee ne käytännössä. Avustajan tulee itse osata arkielämän taitoja, mikäli hän aikoo avustaa vaikeavammaista henkilöä suoriutumaan niissä.

- Hyvä fyysinen peruskunto

Henkilökohtaisen avustajan työ voi vaatia tilanteesta riippuen hyvää fyysistä kuntoa. Työ voi sisältää vaikeavammaisen henkilön nostamista tai siirtämistä paikasta toiseen. Mahdollisilla apuvälineillä voi helpottaa fyysistä kuormitusta ja parantaa ergonomiaa.

- Joustava ja tasapainoinen persoona

Jotta henkilökohtainen avustaja voi avustaa vaikeavammaista henkilöä itsenäisempään ja tasapainoiseen elämään, tulee avustajan itse olla tasapainoinen ja kärsivällinen. Henkilökohtaisen avustajan työaika ja työtehtävät saattavat vaihdella yksilökohtaisesti, joten joustavuus on yksi avustajalta vaadittava ominaisuus.

Avustajalla pitää tästä huolimatta työssään olla mahdollisuus lakisääteiseen lepoon ja taukoihin. Mikäli vaikeavammaisen henkilö tarvitsee henkilökohtaista apua myös iltaisin ja viikonloppuisin, voi avustajia olla mahdollisesti kaksi, jotta lakisääteiset tauot toteutuvat. Työaikatauluja onkin hyvä suunnitella etukäteen, jotta työajat ovat avustajalla tiedossa ja työaika olisi kohtuullinen molempien kannalta.

5 AIEMMAT OPPAAT JA OPINNÄYTETYÖT HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTA

Ennen kuin lähdimme toteuttamaan omaa opinnäytetyötämme, meidän piti ottaa selvää, onko alueella tehty vastaavanlaisia, muokattavissa olevia oppaita henkilökohtaisesta avusta. Kallion alueelta vastaavia oppaita ei löytynyt, mutta muilla alueilla oli toteutettu esimerkiksi Avustajan ABC – opas, Assistentti.info:n Pom-Opas sekä Kirkkonummen kunnan vammaispalvelun opas henkilökohtaisesta avusta työnantajalle sekä avustajalle. Opinnäytetöitä, jotka käsittelivät henkilökohtaista apua, oli useita, mutta tutustuimme niihin, jotka olivat lähinnä omaa opastamme. Ulkoasun luomiseen otimme mallia peruspalvelukuntayhtymä Kallion lapsi- ja perhepalvelujen oppaasta.

5.1 Avustajan ABC -opas

Avustajan ABC, johon tutustuimme, oli uudempi 2011 päivitetty painos aiemmasta oppaasta, joka oli koottu vuonna 2004. Oppaan on kustantanut Helsingin Invalidien Yhdistys ry sekä Kynnys ry Assistentti.info.

Avustajan ABC oli nimensä mukaisesti osoitettu henkilökohtaisille avustajille tai avustajiksi aikoville. Opas käsittelee laajasti avustajan toimenkuvaa sekä antaa vastauksia pulmatilanteisiin. Avustajan ABC – oppaan johdannossa kerrottiin oppaan olevan myös käytettävissä avustajien kouluttamiseen. (Avustajan ABC 2011, 3-4.)

Avustajan ABC käsittelee henkilökohtaisen avun asioita yleisellä tasolla, sillä jokainen työnantaja – avustaja – suhde on erilainen. Avustajan työtehtävät määräytyvät työnantajan tarpeen mukaan. Opas käsittelee todella laajasti käsitettä ”Vammai-

suus”. Tämän käsitteen alle oli koottu lukuisia eri alueita, joihin työnantaja voi tarvita henkilökohtaista apua, kuten fyysisen toimintakyvyn muutokset, psyykkisen toimintakyvyn muutokset, kognitiivisen toimintakyvyn muutokset, puheeseen liittyvät muutokset, aistimuutokset ja kipu sekä sosiaalisen toimintakyvyn muutokset. (Avustajan ABC 2011, 8-11.)

Oppaassa käsiteltiin käsitteenä myös henkilökohtainen apu ja sen merkitys. Henkilökohtaisen avun työnkuvaa oppaassa käsitellään myös laajasti ja nostetaan esille se, mikä rooli avustajalla on työnantajansa elämässä. Oppaassa on nostettu esille hyvin myös avustajan työn eettiset arvot, jotka ovat nousseet viime aikoina paljon esille. Itsemääräämisoikeuden ja salassapitovelvollisuuden painottaminen tässä työssä ovat todella tärkeitä. (Avustajan ABC 2011, 16–20.)

Vastauksia pulmatilanteisiin antaa kohta ”Mahdollisia erityistilanteita”. Henkilökohtainen avustaja voi joutua käyttämään ensiapu – taitojaan työssään sekä tietää mitä tehdä, jos avustettava katoaa tai ei avaa ovea. (Avustajan ABC 2011, 21–22.)

Kaiken kaikkiaan Avustajan ABC on todella hyvä ja kattava opas henkilökohtaisesta avusta ja siitä on hyötyä henkilökohtaisena avustajana toimivalle henkilölle. Toki kuntakohtaiset säännökset tulee aina ottaa huomioon.

5.2 Opas työnantajille eli PomOpas

PomOpas on osoitettu vammaisille henkilöille, jotka toimivat oman avustajansa työnantajina. PomOpas on perehdyttämispas työnantajana toimimiseen. Se antaa perustietoa työsuhteesta ja lainsäädännöstä vammaiselle henkilölle. Se käsittelee asiat yleisellä tasolla, joten kuntakohtaiset säännökset tulee ottaa huomioon. PomOpas on Assistentti.info:n tarjoama opas.

PomOppaasta löytyy tietoa työsuhteesta käsitteenä, työsuhteen vaiheesta, työsopimuksesta, sen sisällöstä sekä sen tekemisestä, työsuhteen päättämisestä, irtisanomisesta ja sen perusteista sekä työnantajan että työntekijän velvollisuuksista. Lisäksi oppaasta löytyy tietoa avustajan palkasta ja korvauksista, verotuksesta, työehtosopimuksesta, avustajan lomista sekä työterveyshuollosta. (PomOpas 2014, 8-11, 14, 28-37, 44-50, 55-59, 60-62.)

PomOpas käsittää työnantajana toimimiseen liittyvät asiat hyvin laajasti, mutta teksti on silti helppolukuista. PomOpas toimii myös hyvin osana henkilökohtaisen avustajan perehdytystä.

5.3 Kirkkonummen henkilökohtaisen avun opas

Perehdyimme Kirkkonummen henkilökohtaisen avun oppaaseen (Kirkkonummen kunta, vammaispalvelu, perusturva, 14.2.2011.), sillä se vastasi hyvin mielikuvamme siitä, miltä meidän mielestämme oppaamme tulisi näyttää. Kirkkonummen oppaasta löytyy tietoa vaikeavammaisille, jotka toimivat henkilökohtaisen avustajan työnantajana sekä itse avustajalle. Oppaan alussa avataan sitä, miten vammaispalvelulaki muuttui 1.9.2009 henkilökohtaisen avun osalta. Kirkkonummen opas pohjautui hyvin pitkälle työsuhteen ja siitä syntyvien kustannusten korvauksien käsittelyyn. (Kirkkonummen henkilökohtaisen avun opas 2011, 3.)

Kirkkonummen henkilökohtaisen avun oppaassa tarjotaan vaikeavammaiselle eli työnantajalle ohjeita avustajan tai avustajan sijaisen palkkausta ja työnantajan velvollisuuksia koskien. Kirkkonummella toteutetaan mallia, jossa vaikeavammaisen toimii työnantajana ja kunta korvaa henkilökohtaisen avustajan palkkauksesta koituvat kustannukset ja muut työnantajalle kuuluvat lakisääteiset korvaukset. Tätä samaa mallia toteutetaan myös peruspalvelukuntayhtymän Kallion alueella, joten

opas antoi kattavaa tietoa, jota pystyimme soveltamaan omaan oppaaseemme. (Kirkkonummen henkilökohtaisen avun opas 2011, 5-8.)

Kirkkonummen henkilökohtaisen avun oppaassa eritellään aluksi palkkausta ja muita lakisääteisiä kustannuksia, joita voi koitua työnantajalle. Tietysti osa tiedoista on kuntakohtaisia ja palkat ovat vuodelta 2011, mutta yleinen tieto palkkauksesta ja sen kustannuksista on sama. Oppaassa tuodaan esille ilta-, yö- ja viikonloppukorvaukset. Oppaassa tuodaan esille myös oleelliset avustajan lomiin liittyvät asiat: vuosiloma, isyys-, äitiys-, vanhempainvapaa, hoitovapaa, tilapäinen hoitovapaa sekä sairausloma. Nämä olivat oleellisia tietoja, joita tarvitsimme omaa opasta varten. Palkkausta ja työsuhdetta koskien Kirkkonummen opas toimi oikein hyvin, meidän täytyi vain soveltaa tiedot peruspalvelukuntayhtymä Kallion soveltamiskäytäntöjen mukaisiksi. (Kirkkonummen henkilökohtaisen avun opas 2011, 5-6, 9-15.)

5.4 Henkilökohtaisen avun työnantajan opas Huittisten kaupungille

”Mahdollisuutta päättää omista asioistani”: Henkilökohtaisen avun työnantajan opas Huittisten kaupungin perusturvakeskukseen (Kömi, Seinäjoen ammattikorkeakoulu, 2013.) on opinnäytetyö, joka antoi meille neuvoja oman opinnäytetyömme toteutukseen. Opas keskittyy tarjoamaan tietoa henkilökohtaisen avun työnantajan roolista. Opinnäytetyön kohdalla piti muistaa kuntakohtaisuus, sillä soveltamistapoja on monia.

Opinnäytetyöstä löytyi tietoa siitä, kuka voi saada henkilökohtaista apua ja mihin tarpeisiin sitä myönnetään. Sen lisäksi opinnäytetyö esitteli henkilökohtaisen avun työnantajan velvollisuudet ja oikeudet. Opinnäytetyö esittelee selkeästi koko pro-

sessinkulun työnantajaksi. Huittisten kaupungin henkilökohtaisen avun työnantajan oppaassa prosessikulku työnantajan rooliin aloitetaan hyvin alkutekijöistä eli siitä mistä tietoa voi löytää. Opas etenee hyvin johdonmukaisesti ja esittelee velvollisuuksia ja haasteita henkilökohtaiseen apuun liittyen. (Henkilökohtaisen avun työnantajan opas 2013.)

Opinnäytetyö antoi myös tietoa henkilökohtaisen avustajan roolista. Varsinaisia pätevyys vaatimuksia henkilökohtaiseksi avustajaksi ei ole, kuten opinnäytetyössä todetaankin. Myös työtehtävät voivat olla hyvin erilaisia eri työsuhteissa, mutta opinnäytetyö tarjosi yleistietoa henkilökohtaisen avustajan velvollisuuksista sekä oikeuksista. (Kömi 2013, 33–38.)

6 OPPAAN PROSESSIKUVAUS

Ajatus ja mielenkiinto opinnäytetyön aiheeseemme kumpuavat meiltä molemmilta omasta työstämme vammaispuolelta. Olemme molemmat jossain vaiheessa opintojamme toimineet henkilökohtaisina avustajina vammaistyössä ja tehneet paljon työtä myös kehitysvammaispuolella. Molemmille aihe on siis tuttu, mutta mielenkiintoinen ja mieluinen. Henkilökohtainen apu on kuitenkin aiheena niin laaja ja monella tapaa tulkittava, että opinnäytetyön toteuttaminen oli meillekin mahdollisuus oppia uutta.

Tässä kappaleessa kertaamme, millaisia asioita on mahtunut meidän matkaamme kootessamme opasta (LIITE 1). Tässä kappaleessa haluamme näyttää, miten monta asiaa joutuu ottamaan huomioon opinnäytetyön teossa, varsinkin, kun tekijöinä ovat kaksi hyvin käytännönläheistä, eikä niin teoreettista sosionomi-opiskelijaa.

6.1 Prosessin alku

Opinnäytetyöhömmä idean saimme keväällä 2013, jolloin Kallion työelämäedustajia oli meille kertomassa omaa näkökulmaansa siitä, millaisia opinnäytetöitä työelämä kaipaa niin varhaiskasvatukseen kuin palveluohjauksen puolelta. Tällöin työntekijä Kallion kehitysvammahuollosta toi esille aiheen, henkilökohtaisen avun, ja siihen kehiteltävän opinnäytetyön. Molemmat koimme, että voisimme luoda henkilökohtaisesta avusta kattavan opinnäytetyön, onhan aihe meille molemmille tuttu. Tässä vaiheessa oli vielä kuitenkin epäselvää, minkälaisen opinnäytetyön toteuttaisimme. Kävimme keskustelua työelämän edustajan kanssa siitä, että aihe kiinnostaa meitä ja kehitteisimme heille jotain seuraavaksi syksyksi.

Opinnäytetyötä saimme pohtia kesän yli, minkä tuloksena ehdotimme Kalliolle henkilökohtaista apua käsittelevää opasta. Takataskussamme oli muitakin ideoita sen varalta, että opasta ei tällä hetkellä tarvittaisikaan Kallion alueella. Olimme yhteydessä kevään työelämänedustajaan ja saimme kutsun tulla esittelemään aiheemme peruspalvelukuntayhtymä Kallion tiimipalaveriin.

Keskiviikkona 19.9.2013 menimme tiimipalaveriin Ylivieskan perhepalvelukeskukseen hyvin valmistautuneina ja monta ideaa taskussa. Paikalla oli palveluohjaajia ja työntekijöitä Kallion alueelta, jotka edustivat kukin omaa toimialaansa vammaispuolella.

Esittelimme heti palaverin alkuun useat ideamme. Opas nousi heti esille ja palveluohjaajat olivat yhtä mieltä siitä, että se olisi tällä hetkellä hyödyllisin toteuttaa Kallion alueella. He toivat esille omia ideoita ja lähteitä, joita opas voisi sisältää ja joita oppaassa voitaisiin käyttää. Teorian pohjaksi opinnäytetyöllemme ehdotettiin Tapio Rädyn kirjaa ”Vammaispalvelut: vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö”. Tämän puolen tunnin aikana saimme opinnäytetyön aiheen sekä lähiohjaajan, vammaispalvelun työntekijän Leena Hosion. Tulevana viikkona olimme yhteydessä sähköpostitse häneen ja tarkistimme, että meillä oli sama käsitys aiheesta ja mitä opas sisältää. Päästessämme täyteen yhteisymmärrykseen oppaan sisällöstä, lähdimme viemään opinnäytetyötä eteenpäin.

Tämän jälkeen saimme ohjaavalta opettajaltamme ohjeet opinnäytetyösopimuksen laatimiseen. Kun olimme 2.10.2013 saaneet lomakkeen mielestämme laadittua mahdollisimman tarkasti opinnäytetyön aihetta kuvailevaksi, kävimme tarkistuttamassa sen opettajallamme. Tämän jälkeen sopimus toimitettiin vammaispalvelun työntekijälle allekirjoitettavaksi. Sieltä sopimus kulki seuraavan päivän henkilöstöpalaveriin muidenkin palveluohjaajien nähtäväksi ja haimme sen perjantaina alle-

kirjoitettuna takaisin. Seuraavana maanantaina opinnäytetyösopimus vietiin opettajallemme ja hän vei sen tiistain tiimipalaveriin käsiteltäväksi. Tiistaina 8.10.2013 opinnäytetyöaiheemme käsiteltiin tiimissä ja se hyväksyttiin.

15.10.2013 pidimme aloituspalaverin kolmestaan yhdessä ohjaavan opettajamme kanssa. Aihetta käytiin lävitse ja tutkittiin sopimuspaperit vielä kertaalleen läpi. Mietimme tutkimussuunnitelman rakennetta ja meidän tapauksessamme sitä piti hieman soveltaa. Aloimme myös miettiä, kenen näkökulmasta opas tehdään ja päättyttiin siihen, että palveluohjaajan ja työntekijän näkökulma on kaikkein kattavin, sillä työntekijöillä on hyvä käsitys siitä, mikä jää usein epäselväksi asiakkaalle henkilökohtaisen avun järjestämisessä. Opas kuitenkin suunnattaisiin asiakkaiden käyttöön, eli vaikeavammaisille henkilöille, joilla on tarve henkilökohtaiselle avulle sekä henkilökohtaisille avustajille tai avustajiksi aikoville.

Aloimme työstämään tutkimussuunnitelmaa ja tutkimuslupaa Kalliolle, sekä sopimaan kaikille osapuolille sopivaa ajankohtaa aloituspalaveria varten. Tutkimuslupa-anomuksen kokoamiseen saimme apua opettajaltamme, joka viimeisteli tutkimuslupa-anomuksen lähetettävään kuntoon. Lähetimme anomuksen Kallion silloiselle vammais- ja erityisryhmien palvelujohtajalle, joka hyväksyi anomuksen. Näin pääsimme jälleen jatkamaan opinnäytetyön tekoa.

Aloitusseminaari pidettiin onnistuneesti tammikuussa. Tammikuussa koulun alkaessa saimme tarkan ajankohdan, jolloin pitäisimme opinnäytetyöseminaari esityksemme ja se olisi tiistai 14.1.2014. Lähetimme ajan ja paikan lähiohjaajallemme. Kokosimme Power Point – esityksemme ja tarkistutimme asiavirheet sekä opettajallemme että lähiohjaajallemme.

Tässä vaiheessa tuli ilmi, ettei opasta voida toteuttaa täysin selkokielisesti ja koska kohderyhmä käsittää muutkin kuin kehitysvammaiset, ei selkokielinen opas ole oikeanlainen koko kohderyhmälle. Päätimme poistaa sanan selkokielinen otsikosta ja siirtää sen vain omiin tavoitteisiimme, joka ohjaisi toimintaamme laatiessamme opasta. Oppaan tekstin tuli olla mahdollisimman selkeässä muodossa, jotta oppaan viesti ja informaatio pysyisivät selkeänä asiakkaille. Selkeää tietoa antava opas palvelee asiakasryhmiä kaikista parhaiten.

6.2 Tietoperustan laatiminen ja materiaaliin tutustuminen

Tiistaina 14.1.2014 pidimme lyhyen ja ytimekkään esityksemme ja saimme siitä hyvää palautetta. Opponoina toimi aikuispuolen sosionomi-opiskelija, joka antoi myös paljon hyvää palautetta. Sovimme lähiohjaajamme kanssa, että laitamme sähköpostitse hänelle kysymyksiä Kallion nykytilasta, jotta voimme kirjoittaa opinnäytetyöhömme kyseisen osion.

Helmi- ja maaliskuussa päätimme keskittyä opinnäytetyöhömme lukemalla edellisiä henkilökohtaista apua käsitteleviä opinnäytetöitä sekä toisten paikkakuntien vastaavia oppaita vammaispalvelusta. Keräsimme myös muuta materiaalia ja kävimme sitä läpi. Löysimme Ylivieskan kaupungin kirjastosta sekä koulumme kirjastosta paljon aihetta käsitteleviä teoksia. Paras ja ajankohtaisin tieto henkilökohtaisesta avusta löytyi kuitenkin Internetistä, kunhan osasi etsiä oikeista paikoista. Tässä vaiheessa kuitenkin huomasimme, että oppaissa ja julkaisuissa informaatio henkilökohtaisesta avusta erosi toisistaan, ellei pysytty täysin yleistiedossa. Jokaisella kunnalla oli oma tapansa tulkita vammaispalvelulakia, ja moni kunta oli koonnut siitä omanlaisensa soveltamisohjeen.

Kevät meni käydessä läpi materiaaleja, joista parhaimmiksi lähteiksi Vammaispalvelu – kirjan (Räty 2010) kirjan rinnalle nousivat Kallion oma vammaispalveluiden soveltamisohje, Avustajan ABC -opas sekä kirja ”Tahtoa, todellisuutta ja toiveita: suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta” (Heinonen & Saraste 2006).

Tarkoituksemme oli koota opinnäytetyötä pitkin kesää. Kesä kuitenkin meni hyvin paljolti keskittyessämme omiin kesätöihimme, ja opinnäytetyö jäi kesän kiireiden jalkoihin. Pian huomasimme olevan elokuu, jolloin jatkoimme opinnäytetyön laatimista.

6.3 Oppaan laatiminen

Saimme kuulla loppukesästä, että on mahdollista, että lähiohjaajamme Kallion vammaispalvelusta vaihtuisi. Tänä aikana kirjoitimme opinnäytetyömme raporttia. Elokuun lopulla tuli tieto, että saisimme pitää oman lähiohjaajamme. Päätimme kuitenkin hänen kehotuksesta olla yhteydessä myös toiseen vammaispalvelun työntekijään, Saila Kallioon, sillä hänelläkin saattoi olla sanottavansa opinnäytetyöhön.

Haastattelimme toista vammaispalvelujen sosiaalityöntekijää, ja saimme taas lisää materiaalia oppaaseemme. Kokosimme ennen haastattelua paperille kysymyksiä, joihin tarvitsimme vastauksia jatkaaksemme opinnäytetyön laatimista. Haastattelu antoi paljon materiaalia, jonka avulla saimme lisää informaatiota oppaaseemme.

Saimme mediatekniikan opiskelijan huolittelemaan oppaan ulkoasun ja sommittelun osana omaa projektiaan, mikä helpotti taakkaamme huomattavasti. Mediatekniikan opiskelijaan olimme yhteydessä sähköpostitse. Annoimme hänelle ohjeet ulkoasuun ja asetteluun, muuten hän sai vapaat kädet. Oppaan (LIITE 1) ulkoasumiellytti niin meitä että Kallion vammaispalvelun työntekijöitä.

Laatiessamme opasta (LIITE 1), sekä kirjoittaessamme raporttia saimme muokata tekstiä vielä useaan otteeseen, ennen kuin se saavutti nykyisen muotonsa. Opinnäytetyömme vaati paljon yhteydenottoja Kallion vammaispalveluun, jotta oppaan että heidän ohjeistuksensa työssään olisivat yhdenmukaiset. Oppaan tuli olla mahdollisimman selkeä, joten sanankäänteitä ja lauseita tuli miettiä moneen kertaan. Sähköposti oli suurin tiedonkulun väylä sekä apu prosessin kulussa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli luoda opas henkilökohtaisesta avusta. Oppaan tarkoituksena oli tarjota tietoa työnantajille, avustajille ja vammaispalvelun työntekijöille henkilökohtaisesta avusta. Opinnäytetyömme oli meille molemmille mielenkiintoinen aihe, joka jo itsessään edisti oppaan tekemistä. Olemme molemmat työskennelleet vammaistyön puolella ja henkilökohtaisen avustajan työ on tuttua meille molemmille. Meiltä siis löytyi paljon käytännön kokemuksia, niin sanottua hiljaista tietoa henkilökohtaisesta avusta, mutta teoreettista tietoa vielä puuttui. Oppaan materiaalien läpikäymisen yhteydessä opimme itsekin paljon henkilökohtaiseen apuun ja sen järjestämiseen liittyvistä seikoista.

7.1 Oppaan tavoitteiden toteutuminen

Lakipykälien lukeminen ja niiden vertaaminen ja liittäminen oppaaseen oli haastavaa, mutta sekin oli sinänsä uuden oppimista. Monella kunnalla on omat soveltamiskäytännöt mitä tulee henkilökohtaiseen apuun, joten meidän tuli pitää tiukasti kiinni Kallion omasta soveltamiskäytännöstä. Jokainen vaikeavammaisen ihminen on kuitenkin ainutlaatuinen ja erilainen, ettei yhtä ja tiettyä kaavaa aina ole. Jokaisen kohdalla tilanne arvioidaan yksilöllisesti.

Käytimme toiminnallisen osuuden toteutuksessa paljon erilaisia teoreettisia lähteitä. Päälähteenämme käytimme vammaispalvelulain lisäksi Vammaispalveluteosta (Räty 2010), sillä ensimmäisessä tiimipalaverissa peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun työntekijöiden kanssa kävi ilmi, että he pohjaavat toimintansa tähän julkaisuun. Lisäksi etsimme tueksi aiempia oppaita, joita löytyikin

muilta kunnilta. Laajan teoria-aineiston perusteella onnistuimme luomaan selkeämmän kuvan itsellemme siitä, miltä oppaan tulisi näyttää. Pelkkä teoriaan pohjautuva opas ei olisi onnistunut täyttämään vaatimuksia, sillä kuten jo aiemmin mainitsimmekin, jokaisella kunnalla on omanlaisensa soveltamiskäytännöt. Tästä johdun tiivis yhteydenpito Kallion vammaispalvelun työntekijöihin olikin oleellista, jotta saavuttaisimme juuri peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella toimivan oppaan.

Oppaan tavoitteeksi asetimme myös sen, että oppaan avulla on helppo aloittaa henkilökohtaisen avun hakuprosessi. Opas tarjoaakin selkeää ja helposti luettavaa alkutietoa henkilökohtaisesta avusta peruspalvelukuntayhtymä Kallion alueella. Opas auttaa hakuprosessin alussa ja neuvoo lukijalle mistä lukija voi lisätietoa saada.

Loppujen lopuksi opas täytti tavoitteensa: se nostaa esiin oleellisimmat asiat henkilökohtaisesta avusta, mutta mahdollisimman selkeästi ja ytimekkäästi. Pyrimme oppaassa etenemään asioissa loogisesti ja johdonmukaisesti, jolloin lukijalle jää selkeämpi kuva, siitä mitä kaikkea henkilökohtainen apu pitää sisällään. Henkilökohtaista apua koskeva opas on nyt tehty peruspalvelukuntayhtymä Kalliolle ja jatkossa sitä pystytään kehittämään ja muokkaamaan tarpeen ja tilanteen muuttuessa. Opas toimii hyvänä pohjana, kun on kyse henkilökohtaisesta avusta.

7.2 Oman toiminnan pohdinta

Yhteistyö peruspalvelukuntayhtymä Kallion kanssa sujui koko prosessin ajan todella hyvin. Saimme nopeasti vastauksia kysymyksiimme, ja lähiohjaajamme antoi meille rakentavaa palautetta opinnäytetyöstämme. Lähetimme tuotoksemme sen

eri vaiheissa tarkistutettavaksi lähiohjaajallemme ja tätä kautta saimme myös välittömästi rehellisen palautteen oppaan sisällöstä. Sähköpostia aktiivisesti käyttämällä onnistuimme kiireistä huolimatta kasaamaan oppaan työelämän toiveiden mukaisesti.

Paljon jouduimme myös keskenämme kommentoimaan ja suunnittelemaan opinnäytetyötämme sähköpostin kautta. Olemme molemmat töissä päivät, joten yhteisen ajan löytäminen oli aika ajoin hankalaa. Pyrimme kuitenkin kerran viikossa löytämään hetken, jolloin voisimme vaihtaa ajatuksia opinnäytetyöstämme.

Opinnäytetyömme osoittautui hankalammaksi kuin osasimme kuvitella. Osasimme kuitenkin odottaa, että opinnäytetyömme aihe, henkilökohtainen apu, on laaja ja hajanainen kokonaisuus, josta meidän tulisi osata huomioida ja nostaa esille tärkeimmät ja oleellisimmat asiat. Tämän vuoksi oli erittäin olennaista, että oppaan tekijöillä eli meillä ja Kallion vammaispalvelun työntekijöillä oli selkeä ja yhtenäinen käsitys siitä mitä oppaan tulisi sisältää. Avoin keskustelu oppaan sisällöstä oli ensisijaisen tärkeää ja helpotti meidän työtämme huomattavasti. Oppaamme toteuttamisessa huomioimme, ettei Kallion alueelle ennen oltu toteutettu tähän aiheeseen liittyvää opasta. Meillä ei siis ollut valmista pohjaa, jolle lähteä kehittämään opasta vaan jouduimme vahvasti turvautumaan Kallion työntekijöihin ja aiempiin oppaisiin.

7.3 Lähteiden luottamuksellisuuden pohdinta

Lähteen tekstiä läpikäydessä on hyvä tarkistaa kuka on tekstin kirjoittanut, mikä on tekstin tavoite ja mihin tiedot perustuvat. Verkkojulkaisua lukiessa on lisäksi mietittävä, kuka sivut on tehnyt, kuka vastaa niiden sisällöstä ja milloin sivut on viimeksi päivitetty, jotta tieto ei ole vanhentunutta. Sivujen luotettavuuden arvioinnin

voi aloittaa esimerkiksi tutkimalla sivuston yhteystiedot. Tutkittuun ja viralliseen tietoon kuten lainsäädäntöön perustuva aineisto on kaikkein luotettavinta. (Edu 2014.)

Käytimme oppaamme sisällön kokoamiseen useita eri lähteitä. Kahden kirjallisen julkaisun lisäksi käytimme useita eri verkkojulkaisuja ja – lähteitä. Pyrimme käyttämään lähteinä yleisiä ja tunnettuja, luotettavia julkaisuja, joihin on merkitty kirjoittaja. Mielestämme oli suhteellisen helppoa löytää luotettavia lähteitä henkilökohtaisesta avusta, sillä kaikkea siihen koskevaa tietoa ohjaa taustalla oleva vammaispalvelulaki, joka määrittelee henkilökohtaisen avun ja sen sisällön. Tällöin pystyimme tarvittaessa tarkistamaan lainsäädännöstä, pitääkö tieto paikkaansa.

Tutustuimme useisiin oppaisiin ja opinnäytetöihin, jotka käsittelivät henkilökohtaista apua. Valitsimme lopulta neljä julkaisua, joiden sisältöä olemme pystyneet hyödyntämään oman opinnäytetyömme laatimisessa. Jokaisen oppaan sisältö on ollut kattava ja henkilökohtaisen avun eri osa-alueita laajasti käsittelevä. Olemme pystyneet vertaamaan oppaiden ulkoasua ja sisältöä omaan oppaaseemme, ja pystyneet ottamaan suuntaa, miltä oma oppaamme voisi näyttää.

Tärkein tiedon lähteemme kuitenkin on ollut vammaispalvelulaki ja peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun työntekijöiden haastattelut ja näkemys henkilökohtaisesta avusta, sillä heidän oma toimintansa nojaa koko ajan vammaispalvelulakiin, ja molemmilla heistä on käytännön tietoa henkilökohtaisen avun toteutumisesta.

7.4 Loppusanat

Oppaan toteuttaminen oli opinnäytetyönä oppimisprosessi, jonka tuloksena syntyi opas. Oppaan tuottamisen sekä teorian ja käytännön yhdistämisen vaikeus pistivät meidät laajentamaan omaa käsitystämme henkilökohtaisesta avusta ja panostamaan opinnäytetyöhömmme. Aiheena henkilökohtainen apu on tärkeä ja ajankohtainen asia, josta tulisi saada tarvittaessa tietoa selkeässä ja luettavassa muodossa. Yhteistyökumppanimme ja toimeksiantajamme oli koko prosessin ajan tukemassa opinnäytetyön toteutumista ja kommunikointi osapuolten välillä oli avointa. Opinnäytetyön aihe ja toteutus oli palkitsevaa ja siitä on varmasti hyötyä jatkossakin.

LÄHTEET

Assistentti.info 2014. Henkilökohtainen apu. Saatavissa: <http://www.assistentti.info/fi/etusivu/henkilokohtainen-apu>. Luettu 10.10.2014.

Heinonen, M. & Saraste, H. 2006. Tahtoa, todellisuutta ja toiveita: suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Helsinki: Kynnys ry.

HETA, henkilökohtaisten avustajien työnantajien liitto 2014. Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä ja ihmisoikeudet. Saatavissa: <http://www.heta-liitto.fi/Default.aspx?tabid=1689>. Luettu: 14.8.2014.

Hosio & Kallio. 2014. Peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelu. Henkilökohtainen tiedonanto.

Kehitysvammaisten tukiliitto. Sosiaaliturvaopas 2014. Saatavissa: <http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/Sosiaaliturvaopas.pdf>. Luettu: 15.5.2014.

Kirkkonummen kunta. Vammaispalvelu. Henkilökohtaisen avun opas: työnantajalle ja avustajalle. 14.2.2011. Saatavissa: http://www.kirkkonummi.fi/instance/data/prime_product_julkaisu/kirkkonummi/embeds/kirkkonummiwwwstructure/23435_Perusturva_opas_tyonatajalle_ja_avus.pdf. Luettu: 5.4.2014.

Kömi, R. 2013. "Mahdollisuutta päättää omista asioistani": Henkilökohtaisen avun työnantajan opas Huittisten kaupungin perusturvakeskukseen. Opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. PDF – tiedosto. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/57436/Komi_Riikka.pdf?sequence=2. Luettu: 5.4.2014.

Laine, K. & Marsh, C. & Uoti, I. & Mansikkamäki, R. 2011. Avustajan ABC: opas vaikeavammaisten ihmisten henkilökohtaisille avustajille. Helsingin Invalidien Yhdistys ry & Kynnys ry Assistentti.info. Kouvola. PDF –tiedosto. Saatavissa: http://www.thl.fi/documents/10542/471223/avustajan_abc.pdf. Luettu: 6.4.2014.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>. Luettu 14.9.2014.

Levo, P. Runoja vammaisuudesta. Saatavissa: <http://www.pirjolevo.fi/60097867>. Luettu: 19.10.2014.

Opetushallitus. Edu.fi – opettajan verkkopalvelu. Kriittinen lukeminen ja luotettavan tiedon löytäminen. Saatavissa: http://www.edu.fi/etalukioetusivu/vinkkeja_verkko_opiskeluun/miten_opiskella_verkossa/kriittinen_lukeminen_ja_luotettavan_tiedon_loytaminen. Luettu: 3.11.2014.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2014. Saatavissa: <http://www.kalliopp.fi/etusivu/101/1?all101/1>. Luettu: 20.10.2014

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2014. Vammaispalveluiden soveltamisohje. Yhtymähallitus 23.6.2014. Saatavissa: http://www.kalliopp.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/kallio/embeds/kalliowwwstructure/15181_20120523154619-35733-Vammaispalveluiden_soveltamisohje.pdf. Luettu: 20.10.2014.

Peruspalvelukuntayhtymä Kallio 2014. Kallion lapsi- ja perhepalvelu opas. Saatavissa: <https://lomake.pvp.fi/kallio/index.html>. Luettu: 12.4.2014.

PomOpas: Henkilökohtainen apu – työnantajamalli. Assistentti.info 2014. <http://www.assistentti.info/fi/neuvonta/pomopas>. Luettu: 14.8.2014.

Räty, T. 2010. Vammaispalvelut: vammaispalvelujen soveltamiskäytäntö. Vaasa: Kynnys ry.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Henkilökohtainen apu. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/henkilokohtainen-apu>. Luettu 11.9.2014.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Vaikeavammaisuuden arviointi. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/vaikeavammaisuuden-arviointi>. Luettu: 11.9.2014.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Itsenäisen elämän tuki. Saatavissa: <http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki>. Luettu: 11.9.2014.

Tilastokeskus 2014. Kuntien avainluvut. Saatavissa: <http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/index.html>. Luettu: 20.10.2014.

Vilkkä, H. 2010. Toiminnallinen opinnäytetyö. PDF –tiedosto. Saatavissa: http://vilkkä.fi/hanna/Toiminnallinen_ont.pdf. Luettu: 3.11.2014.

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2012. Saatavissa: http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf. Luettu: 26.10.2014.

HENKILÖKOHTAINEN APU PERUSPALVELUKUNTAYHTYMÄ KALLION ALUEELLA

KALLIO

peruspalvelukuntayhtymä

SISÄLLYS

Mitä on henkilökohtainen apu?	1
Kuka voi saada henkilökohtaista apua?	2
Mihin henkilökohtaista apua on mahdollista saada?	3
Miten hakea henkilökohtaista apua?	4
Kuntayhtymän järjestämisvastuu	6
Työnantajan velvollisuudet	7
Kuka voi toimia henkilökohtaisena avustajana?	8
Henkilökohtaisen avustajan työtehtävät	9
Yhteystiedot	10

MITÄ ON HENKILÖKOHTAINEN APU ?

Henkilökohtainen apu on vammaispalveluiden kautta saatavaa apua, joka perustuu vammaispalvelulakiin. Henkilökohtaista apua voi saada vaikeavammaisuuden kriteerit täyttävä henkilö (ks. s. 2). Henkilökohtainen apu on vaikeavammaisen henkilön avustamista harrastus- ja vapaa-ajan toiminnoissa, opiskelussa, töissä ja kotona. Henkilökohtainen avustaminen ei kuitenkaan ole hoivaa ja hoitoa, vaan sen tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia esteitä ja haittoja.

”Henkilökohtainen apu on välttämätöntä apua niissä tavanomaiseen elämään liittyvissä toimissa, jotka henkilö tekisi itse, mutta ei niistä vammansa tai sairautensa vuoksi kokonaan tai osittain itsenäisesti selviä.”

(T. Rätty. Vammaispalvelut, vammaispalveluiden soveltamiskäytäntö s. 232)

KUKA VOI SAADA HENKILÖKOHTAISTA APUA ?

Henkilökohtainen apu on tarkoitettu vaikeavammaiselle henkilölle, jolla on pitkäaikainen/etenevä sairaus tai vamma. Henkilöllä tulee olla henkilökohtaista apua hakiessa lääkärin lausunto vammasta tai sairaudesta, jotta vammaispalvelussa voidaan arvioida täytyvätkö vaikeavammaisuuden kriteerit. Henkilökohtaista apua hakiessa lääkärinlausunto tulee liittää hakemuksen yhteyteen.

Henkilökohtaisen avun vaatimuksena on, että vaikeavammaisen henkilö kykenee itse määrittelemään henkilökohtaisen avun sisällön ja toteutustavan, eikä se perustu ulkopuolisen henkilön mielipiteeseen ja näkemykseen. Jos vaikeavammaisella henkilöllä on ongelmia kognitiivisissa kyvyissä tai kommunikaatiossa, tulee asian selvittelyssä käyttää tarvittaessa esim. tulkkia ja vaihtoehtoisia kommunikaatiomenetelmiä.

Avun tarpeen on oltava runsasta ja toistuvaa. Henkilön avun tarvetta määriteltäessä on otettava huomioon palvelusuunnitelmassa määritelty välttämätön yksilöllinen avuntarve.

MIHIN HENKILÖKOHTAISTA APUA ON MAHDOLLISTA SAADA?

Henkilökohtaisen avun tarkoitus on tukea vaikeavammaista henkilöä itsenäisyyteen ja yhdenvertaisuuteen yhteiskunnassa. Avun tarkoitus ei ole perustarpeiden hoito vaan tukea henkilöä toteuttamaan asioita, joita hän tavallisesti tekisi, ellei vamma/sairaus häntä estäisi. Avun tarkoitus on arvioitava yksilöllisesti palvelusuunnitelman pohjalta.

Henkilökohtainen apu ei ole hoivatyötä, joten lääketieteellinen perushoito tai lapsen perushoito eivät riitä henkilökohtaisen avun perusteeksi.

Henkilökohtainen apu kotona ja kodin ulkopuolella:

- päivittäiset toimet
- työ ja opiskelu
- harrastukset ja muu virkistystoiminta
- osallisuus yhteiskunnassa
- sosiaalinen vuorovaikutus

Henkilökohtaista apua on mahdollista saada, jos apuvälineillä tai muilla palveluilla ei kyetä vastaamaan vaikeavammaisen henkilön tarpeisiin.

MITEN HAKEA HENKILÖKOHTAISTA APUA ?

Vammaispalvelulain mukaan on kunnalla kolme eri vaihtoehtoa järjestää vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtainen apu. Peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa ei kuitenkaan ole käytössä palveluseteli-mahdollisuutta, joten peruspalvelukuntayhtymä Kalliossa on kaksi tapaa järjestää henkilökohtaista apua:

1. Kuntayhtymä maksaa vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaisen avustajan palkkauksesta ja muista henkilökohtaiseen apuun liittyvistä välttämättömistä kuluista korvauksen.
2. Kuntayhtymä hankkii vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaista apua julkiselta tai yksityiseltä palvelun tuottajalta. Kuntayhtymä voi järjestää henkilökohtaisen avun myös itse tai yhteistyössä toisen kunnan kanssa.

Kuntayhtymällä on lähtökohtaisesti oikeus päättää henkilökohtaisen avun järjestämistavasta. Vaikeavammaisella henkilöllä on kuitenkin oikeus päättää itse henkilökohtaisesta avusta ja sen sisällöstä, joka kuntayhtymän on otettava huomioon apua järjestäessä. Kuntayhtymän päättämän järjestämistavan on tuettava ja edistettävä vaikeavammaisen henkilön itsenäistä elämää ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa. Vaikeavammaisella henkilöllä tulisi olla mahdollisuus määrittää mitä, missä, milloin ja miten henkilökohtainen apu toteutetaan.

Henkilökohtaista apua haetaan täyttämällä vammaispalvelun hakemuslomake, johon olet täyttänyt: nimesi, yhteystiedot, mahdollinen yhteyshenkilö/omainen/muu läheinen/edunvalvoja, mitä vammaispalvelua olet hakemassa, perustelut henkilökohtaiselle avulle, henkilökohtaisen avun sisältö, toteutustapa ja määrä sekä mahdolliset liitteet: lääkärin lausunto ja esimerkiksi fysio- tai toimintaterapeutin lausunto. Vammaispalvelun hakemuslomakkeen voi tulostaa Peruspalvelukuntayhtymä Kallion internet-kotisivuilta www.kalliopp.fi kohdasta ”Verkkopalvelu ja lomakkeet” tai voit pyytää vammaispalvelun sosiaalityöntekijää lähettämään sen postissa.

Kun hakemuslomake on vastaanotettu Kallion vammaispalvelussa, on työntekijä asiakkaaseen yhteyksissä ja asiakasta tavataan kasvotusten.

Kun vammaispalvelussa on tehty päätös, onko henkilö oikeutettu henkilökohtaiseen apuun sekä henkilökohtaisen avun määrästä, voi vaikeavammainen henkilö hankkia avustajan omatoimisesti tai pyytää vammaispalvelusta ohjausta ja apua avustajan hankkimiseen. Mikäli vaikeavammainen henkilö on tyytymätön kunnan päätökseen henkilökohtaisesta avusta, on hänellä oikeus valittaa päätöksestä.

Jos haluat hakea henkilökohtaista apua, voit olla yhteydessä Peruspalvelukuntayhtymä Kallion vammaispalvelun sosiaalityöntekijään / palveluohjaajaan (yhteystiedot oppaan lopussa) ja kysyä lisää asiasta.

KUNTAYHTYMÄN JÄRJESTÄMISVASTUU

Kuntayhtymä korvaa vaikeavammaiselle henkilölle sen suuruisen korvauksen henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen, että sillä tosiasiallisesti saa palkattua avustajan. Korvaus arvioidaan yksilöllisesti huomioiden vaikeavammaisen henkilön avun tarve ja avustamisen sisältö.

Vammaispalvelun korvauksen piiriin kuuluvat vain lailla säädetyt maksut ja korvaukset:

- sosiaaliturvamaksut
- eläkemaksut
- työterveyshuollon maksut (Kelan korvausluokka 1)
- pakolliset tapaturma- ja työttömyysvakuutusmaksut

Lisäksi kuntayhtymän korvauksen piiriin kuuluvat työaikalain mukaiset korvaukset:

- ilta-, viikonloppu-, pyhä- ja ylitöistä
- vuosilomalain mukaiset korvaukset

Lisäksi kuntayhtymän korvauksen piiriin kuuluu työsopimuslain mukainen sairausajan palkka.

Koska yleissitovaa työehtosopimusta alalla ei ole, ei korvauksen piiriin tule Kuntalan virka- ja työehtosopimuksen mukaiset palkat, niiden lisät ja niihin perustuvat korvaukset. Mikäli työnantaja kuuluu Hetaan eli Henkilökohtaisten avustajien työnantajien Liitto ry:een, sovelletaan Hetan työehtosopimusta, sillä Hetan ja JHL ry:n välillä on työehtosopimus. Mikäli vaikeavammaisen henkilö joutuu palkkaamaan avustajalleen sijaisen, kuuluvat myös sijaisen palkkauskustannukset ja lakisääteiset korvaukset kuntayhtymän korvauksen piiriin.

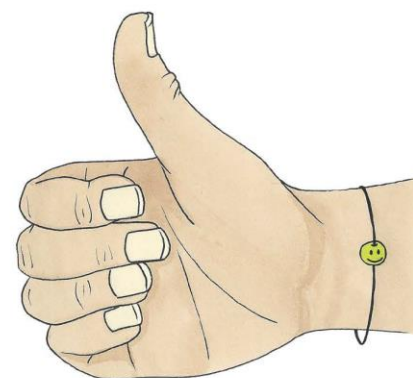
(Lisätietoa www.kalliopp.fi: ”Vammaispalvelulain ja –asetuksen mukaisten palvelujen ja tukitoimien soveltamisohje”, vahvistettu viimeksi Yhtymähallituksessa 23.6.2014, Liite § 71).

TYÖNANTAJAN VELVOLLISUUDET

Vaikeavammaisen henkilön halutessa, hän voi itse huolehtia avustajan palkanmaksun ja siihen liittyvät velvoitteet. Tämä edellyttää vaikeavammaiselta henkilöltä kykyä toimia työnantajana. Kuntayhtymä ei voi valvoa avustajan työtä eikä määrätä avustajan työtehtävistä vaikeavammaisen henkilön puolesta. Kuntayhtymä voi kuitenkin ohjata vaikeavammaista henkilöä työnantajan tehtävissä sekä voi hoitaa palkanmaksun ja muut lakisääteisten palkkauskulujen maksatukseen liittyvät tehtävät vaikeavammaisen henkilön toimeksiannosta. Myös tilitoimistosta voi saada apua moniin asioihin, koskien työnantajan tehtäviä.

Vaikeavammaisen henkilön henkilökohtainen avustaja on työsopimuslain mukaisessa työsuhteessa vammaiseen henkilöön, ei kuntayhtymään. Vaikka kuntayhtymä maksaa korvausta henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen, työnantajavastuu kuuluu aina vaikeavammaiselle henkilölle. Mikäli syntyy ristiriitoja, voi kuntayhtymä ohjata ja auttaa työnantajaa ja avustajaa selvittämään tilannetta.

Avustajan tulee ristiriitatilanteessa ensi kädessä sopia tilanne työnantajansa, ei kuntayhtymän, kanssa. Avustajan tulee vaatia lakiin ja työehtosopimukseen perustuvia korvauksia työnantajaltaan. Mikäli korvauksia laiminlyödään, voi avustajalla olla viime kädessä oikeus työsopimuksen purkamiseen ja mahdollisuus vaatia vahingonkorvauksia.

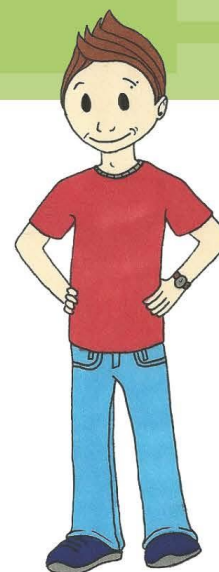
Työsuhte perustuu aina työsopimukseen. Kuntayhtymä vaatii aina kirjallisen työsopimuksen lyhyestäkin työsuhteesta, jonka työnantaja ja avustaja ovat molemmat hyväksyneet ja allekirjoittaneet. Työsopimus tulee toimittaa tilitoimistoon ja vammaispalveluun.

KUKA VOI TOIMIA HENKILÖKOHTAISENA AVUSTAJANA ?

Henkilökohtaisena avustajana toimimiseen ei välttämättä vaadita koulutusta tai muodollista pätevyyttä. Henkilökohtaisena avustajana voi toimia myös peruskoulun suorittanut alaikäinen nuori. Nuoren tulee kuitenkin olla vähintään 15-vuotias.

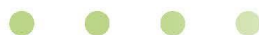
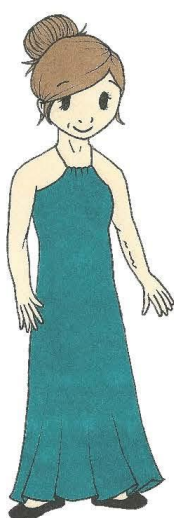
Henkilökohtaisena avustajana ei voi toimia vaikeavammaisen henkilön omainen tai muu läheinen ihminen, ellei se välttämättä ole vaikeavammaisen henkilön edun mukaista. Perheenjäsenen antaman avun kohdalla selvitetään kuitenkin aina ensin mahdollisuus **omaishoidontukeen**.

Avustajan työn vaativuus vaihtelee avustettavastariippuen. Työhön perehdyttäminen tapahtuu yleensä työpaikalla. Avustajan työ saattaa vaatia erityisosaamista, mutta se mainitaan yleensä työhaastattelussa. Jos kuitenkin tulee tilanteita, joissa erityisosaamista ei ole mainittu työsopimuksessa ja työtehtävä vaatii sitä, on työnantajan kyettävä neuvomaan avustajaa miten toimia.

Henkilökohtaisen avustajan on kyettävä itsenäiseen työskentelyyn ja sopeutumaan muuttuviin tilanteisiin. Hyviä ominaisuuksia avustajalla ovat:

- Tilanneäly
- Arkielämän osaaminen ja hallinta
- Hyvä fyysinen peruskunto
- Joustava ja tasapainoinen persoona

HENKILÖKOHTAISEN AVUSTAJAN TYÖTEHTÄVÄT

”Henkilökohtainen avustaja toimii vammaisen käsinä ja jalkoina”

Henkilökohtainen avustaja voi työskennellä vaikeavammaisen kotona tai kodin ulkopuolella. Avustajan tehtäviin voi kuulua avustamista päivittäisissä toimissa, työssä, opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä. Päivittäisiin toimiin kuuluu mm. henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtiminen, pukeutuminen, liikkuminen, kodinhoito ja asioiden hoitaminen.

Henkilökohtainen avustaja auttaa vaikeavammaista toimissa, jotka hän normaalisti tekisi, ellei hänen vammansa/sairautensa sitä estäisi. Henkilökohtaisen avustajan työ ei ole pelkästään sairaanhoitoa, hoito- tai hoivatyötä eikä kotitaloustöitä. Työnkuva kuitenkin saattaa sisältää näitä tehtäviä jos ne kuuluvat vaikeavammaisen vastuulle ja ovat vaikeavammaisen ohjaamia toimintoja.

Henkilökohtaisen avustajan työnkuvat voivat olla hyvinkin erilaisia ja yksilökohtaisia. Työtehtävät määritellään yleensä työsopimuksessa. Työtehtävät määräytyvät usean eri tekijän kautta:

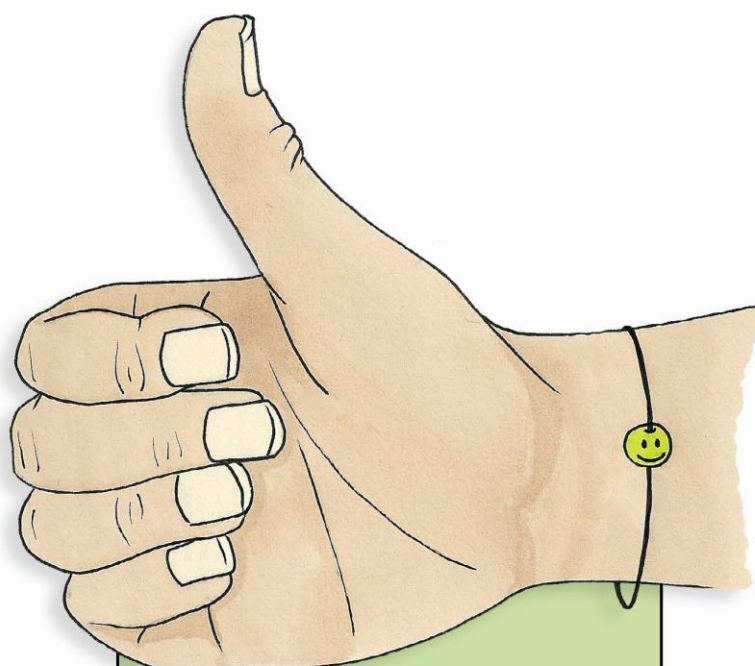
- Avustettavan vamma ja sen vaikutukset
- Yksilöllinen elämäntilanne ja elämäntavat
- Valinnan vapaus
- Ammatti/opiskelupaikka
- Sosiaalinen asema jne.

YHTEYSTIEDOT		
Saila Kallio, vammaispalvelun sosiaalityöntekijä	Perhepalvelukeskus, Pistotie 1, 84100 Ylivieska	puh. (08) 419 5731 Puhelinaika arkisin klo 12.00–13.00
Leena Hosio, palveluohjaaja	Nivalan sosiaalitoimisto, Kalliontie 15, 85500 Nivala	puh. (08) 419 6890 Puhelinaika arkisin klo 12.00–13.00
Leena Iisakkila, palvelujohtaja	Perhepalvelukeskus, Pistotie 1, 84100 Ylivieska	puh. 044 419 5027

Yhteydenotot sähköpostitse: etunimi.sukunimi@kalliopp.fi

Lisää tietoa osoitteesta: www.kalliopp.fi/vammaispalvelut

etunimi.sukunimi@kalliopp.fi
www.kalliopp.fi

Perhepalvelukeskus
Pistotie 1,
84100 Ylivieska